

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשת עקב

מנורת הפרקים המאירה חיי היהודי¹

זוהי עקב תשמעון. במדרש רבה מנורה של פרקים מהו לטלטלה בשבת? ומסיים דאית ביה משום בונה. מבאר הרב יעקב אלימלך פענט זצ"ל הי"ד בספר זכרון יעקב בפרשתנו וז"ל²:

יש לרמוז להעמים בדברי חז"ל אלו רמז מוסר, דהנה כתיב נר ה' נשמת אדם. תהיה הכוונה כי תעודת הנשמה בירדה לתוך גוף האדם להאיר לו את הדרך ילך בה כל ימי נדודו בעולם החושך הזה, כמו הנר המאיר לאדם בחשכת לילה. אמנם ידוע כי נר לאחד נר למאה נשבת קכ"ב ע"א, כמו"כ הנשמה האצילה, לא רק להגוף אשר בתוכה ישכון תבתיק בקרני זוהר, רק תשלח פארותיה הרחק ממנו והלאה כדי שישוטטו רבים ותרבה הדעת עד שתתעלה ותתנשא ותתרומם למעלה הנשגבה אשר עליה אמר הכתוב [דניאל י"ב ג'] וְהַמְשִׁכְלִים יִהְיוּ בְּזֶהֶר הַרְקִיעַ וּמַצְדֵּי הַרְבִּים כְּכֹכְבִּים לְעֹלָם וָעֶד. ואם אמנם לפי ראות עיני הבשר כבה האור הזה במות האדם, אבל לא כן הדבר בעצם אמיתתו, כי נפש צדיק לא יכבה נרה ולא ידעך אורה... הוא בבניו אחריו אשר בהם יתחלקו ויתפוצצו קרני זיו נפשו העדינה של אביהם וחיו למאורות רבים.

ועל כוונה האמורה [ורמזים] דברו [דברי] חז"ל הנ"ל 'מנורה של פרקים'. מנורה – זו נשמת האדם המאירה, של פרקים – שנתחלקה לפרקים והניחה בנים טובים בעוה"ז. מהו לטלטלה בשבת, איך ובאיזה אופן יכולים הבנים הנשארים להביא את נשמת אביהם לידי טלטול ממקום למקום בעולם האמת שנקרא יום שכולו שבת, כי הלא שם נקרא האדם 'עומד'. ועל זה מסיים המדרש 'חייב משום בונה', על דרך אומרים ז"ל בירושלמי מותר חמת בונין לו נפש על קברו, כפירש אאמו"ר בכנסת יחזקאל שכשהבנים ירבו לעסוק בתורה ומצוות ולאחוז בדרך אשר הודריך אותם אביהם, בזה מעלים את נשמת אביהם בגן עד כמאמר הכתוב ילכו מחיל אל חיל, וזהו 'חייב' ו'משום בונה' כלומר חיובא רמיא על הבנים להתבונן נפש אביהם ע"י הטבת דרכיהם ופעולתם עלי ארץ. ומובן מאמרים ז"ל הנ"ל בפסוק וזוהי עקב תשמעון על דרך הכתוב אם לא תדעי היפה בנשים צאי לך בעקבי הצאן, כי הסגולה היותר מעולה יוכל להחזיק מעמד נגד שטף מים הזידונים הוא שישים תמיד לנגד עיניו דרכי אבותיו. וזה אם היה עקב – אם יהיה תמיד לנגד עיניכם עקבות אבותיכם, אזי תהיה בטוחים שתשמעון אל מצוות ה' אלקיכם. עכ"ל הרב יעקב אלימלך פענט זצ"ל הי"ד.

פירוש נוסף לדברי המדרש הנ"ל

פירושים רבים נאמרו על דברי מדרש אלו, אפנה במיוחד לתורתו של קדוש שנספה בשואה ולא נותר ממשפחתו זכר, הרב יחזקאל האלשטוק זצ"ל הי"ד, בנו היחיד של האדמו"ר מאוסטרובצה הרב מאיר יחיאל הלוי זצוק"ל. דברי תורתו על התורה נערכו מחדש בספר מאיר עיני חכמים החדש (ג"כ), שבתוכו משולבים דברי בנו הרב יחזקאל במדור מיוחד בכל פרשה בשם קדשי יחזקאל², ויהיו הדברים נר נשמה לכל משפחתם שנעקדה על קידוש ה'.

¹ הכנת הגליון והלמוד בו לקיים מצות בוראי יתברך. לעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה) ז"ל אשתו זהבה בת אליהו ז"ל, בנם משה יצחק... פייגא סוקה בת ר' יעקב זאב ז"ל היא ובעלה הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זשי"ק. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלג זצ"ל נפטר ללא זשי"ק.

² הספר מאיר עיני חכמים הינו ליקוט מתורתיו של האדמו"ר מאוסטרובצה הרב מאיר יחיאל הלוי הולשטוק זצוק"ל שהיה צדיק עליון קדוש שנהג בתענית שנים רבות, נסתלק לבית עולמו בשנת תרפ"ח. בנו ממשיך דרכו הרב יחזקאל, המשיך עד לשואה את דרך הקודש של אביו. בעשרה בטבת תש"ג הוצאו להורג הוא וכל משפחתו אשתו ושבעת בניו ובנותיו וכל צאצאיו, ולא נותר זכר מהם.

נטפים מדבריו הקדושים:

העקב באדם זהו מקור של משיכה לצד הרע, לעומת זאת האגודל הוא היפך מהעקב שהוא יסוד הטהרה, כמו שמצינו במהרהר מצורע שצריך מתן בהונות. אם אדם ממשיך על עצמו ענה גם העקב נהפך לאגודל שיעשה מקום חמום התאווה כח טהרה ואהבה...כנודע שהצדיקים מהפכין גם היצחק לטוב. וזה פירוש הפסוק ויהי עקב – תשמעון, שגם העקב עצמו ישמע, וזהו ענין שהכהנים היו מהלכים בראש הכבש עקב בצד אגודל!...

עפ"י הקדמות אלו מבאר ענין המנורה שעשויה פרקים. בהטבת הנרות היו מפקיין בין חמש נרות להטבת שנים נוספים בקטורת. (יומא י"ד ע"ב) הטעם להפקה, שבעת הנרות כנגד שבעה ספרים (שבת קמ"ז ע"א) מהשבעה ספרים נשפע אור לשבעת נרות המנורה להאיר לכל העולם, שתי הפרשיות של 'ויהי בנסוע' הן באמצע להפסיק בפועל ענין, איך יוכל לצאת מהם אור הרי הן עצמן תורה? אך צריך לומר דכשארם זוכה הוא מהפך מטמא לטהור ומזדונות נעשו זכויות ויוצא גם מהם אור. ידוע שהקטורת מהפכת מטומאה לטהרה, לכן היו מפקיין בין חמש נרות להשתי נרות בקטורת שהיא ממשיכה מדת ההתהפכות מרע לטוב.

כח ההתהפכות 'מי יתן טהור מטמא' [איוב י"ד ד'] בא מבח קדושת השבת שמתאחדת ברזא דאחד ומאחדת את ישראל שנקראו גוי אחד, ושבת אין לה בן זוג היא מקשרת את ישראל לאביהם שבשמים, א"כ השבת דומה לקטורת, וזה פירוש 'מנורה העשויה פרקים מהו למטלה בשבת', היינו ע"י הקטורת נעשה המנורה של פרקים אחד, וזהו שהסמך המדרש ענין מנורה של פרקים לעקב, שקודם נתקן העקב אי אפשר להיות ההתהפכות מטמא לטהור, אדרבא העקב רוצה למשוך את האגודל, אבל לאחר תקונו גם העקב ישמע דבר ה' יוכל להיות ההתהפכות הטמא לטהור ולהרכיב המנורה ולהאיר לכל העולם, וזה שע"י המנורה שהיא נוכח השולחן, מנורה בצפון שולחן בדרום (יומא ל"ג ע"ב) ע"י כח המנורה נהפך הכל לטוב נמשך כל מיני השפעות טובות מהשולחן לכל העולם. ע"י שמיעת העקב ובאו אליך הברכות האלה והשיגוך. ע"כ עפ"י דברי הקדשי יחזקאל זצ"ל הי"ד.

חיוב לקיים את המצוות המעשיות ולא רק כוונת הלב

שְׁמַלְתָּהּ לֹא בְּלִתָּהּ מַעֲלִיד וְרִגְלָהּ לֹא בִצְקָתָהּ זֶה אֲרֻבָּעִים שָׁנָה (דברים ח' ד')

בספר דרשות מהר"ם בריסק לרב מרדכי בריסק³ זצ"ל הי"ד (דרוש לשבת שובה ת"ש) כתב וזלה"ק:

דברי תורתו קובצו לספר מאיר עיני חכמים על ידי תלמיד אביו, ומהם ליקט על סדר פרשיות התורה. דברי בנו הרב יחזקאל זצ"ל הי"ד הניחם במדור מיוחד שקראהו קדשי יחזקאל ע"ש קונטרס 'לפוליס נחמדים בעניני בעניני קדשים' שהוציא הרב יחיאל הלוי מנדלבוים בניו יורק תש"י, וקבעם בסיום כל פרשה לאחר דברי אביו. תולדות האדמו"ר מאוסטרובוצא רשומים בתחילת המהדורה המחודשת של הספר (ח"א תשע"ט, ח"ב-ח"ג תשפ"א). ובהרחבה ניתן לקוראם בספר אספקלריה המאירה בעריכת משה חנניה רפאל גלאזוס הוצאת עמודי שש (ירושלים תשע"ט).

³ הרב מרדכי בריסק (תרמ"ז-תש"ד). נולד בהונגריה. למד אצל אביו הרב יהושע בריסק ואח"כ אצל הרב מרדכי לייב וינקלר בעהמ"ח שו"ת לבושי מרדכי. בגיל ח"י הוסמך להוראה ע"י הרב פינחס חיים קליין, ובהגיעו לשנת הכ"ג נתמנה לדיין. בצעירותו התכתב עם גדולי עולם ביניהם רבו הלבושי מרדכי, המהרש"ם – הרב שלום מרדכי הכהן שבדרון, האדמו"ר ממונקטאש הרב צבי הירש שפירא בעהמ"ח 'דרכי תשובה' זכר צדיקים לברכה.

בהיותו בן ל"ג נבחר לשמש ברבנות במחוז טשאנד שברומניה, חמישים ישובים היו פרושים תחת חסותו. במקום זה הקים ממלכה של תורה ומפעלי חסד רבים. הישיבה שהקים ועמד בראשה היתה מפא"ר פעולותיו. ייסדה בפרחות ממנין בחורים עד שבשיא תפארתה נהרו אליה אלפי תלמידים ונחשבה לישיבה הגדולה ביותר ברומניה וטרנסילבניה הסמוכה לה. שיעוריו הלמדניים היו בנויים לתפארה משילוב של ביאור הפשט הישר והגיון צלול שצלח נחשולי קושיות ותמיהות במהלך בניית הסוגיה. אמנם גדלותו התפרשה גם לשדה הפסיקה ההלכתית. בסוגיה הלכתית קשה של מחלוקת בענין כשרות המקוה בעיירה מסוימת בהונגריה בין רב המקום טען לכשרות המקוה, לדומ"ץ שאסרה בגלל סוגיה של 'זחילה שאינה ניכרת' (מובאת בשו"ת מהר"ם בריסק ח"ד בסימנים הראשונים). המהר"ם מבריסק נטה לדברי הרב ולהכשיר את המקוה. הגם שרבנים מהונגריה רצו אפילו לירווחא דמילתא לתקנו, הוא טען בתוקף להשאירו בכשרותו ללא תקון כדי לא להוציא לעו על הראשונים ילדי ישראל הקדושים והטהורים. בסופו של דבר נמסר הדבר לזקן רבני הונגריה הרב שלמה זלמן עהנרייך אב"ד קהילת שימלוי זצ"ל הי"ד, בעהמ"ח שו"ת לחם שלמה, שהכריע להיתר.

בספר ממנו הובאו הדברים לקמן נמצאות דרשות רבות שמסר לבני הישיבה כ'פתיחה' לזמני הלמוד, וכן דרשות לימים נוראים שבת הגדול ועוד. הספר יצא לראשונה מכת"י תשמ"ז (ברוקלין) דרשתו האחרונה שנאמרה ונדפסה היתה של שבת שובה תש"ד, כאשר מרבית יהדות אירופה כבר נרצחו ע"י הנאצים ימ"ש, והכורת שעלה על יהדות הונגריה בסוף מלחמת העולם השנייה, עלה בסערה השמימה גם המחבר ב"א בסיון תש"ד.

בנו הרב אהרן צבי בריסק זצ"ל ניצל מגיא ההריגה עלה לארץ ישראל והקים בנתניה ישיבת 'מהר"ם בריסק טשעקא' ע"ש אביו. אך טרם הגיע לגיל חמישים נגדע האילן בשיא פריחתו. הספר הזה וכמו"כ חידושי סוגיות מהר"ם בריסק שיצא לאחר שנים נוספות,

... נמצא לפי זה שכל התרי"ג מצוות הם אחוזים ודבוקים בסבך האמונה, אמנם דע לך כי לבוא אל האמונה השלימה נצרך קיום המצוות, כי רק ע"י קיום המצוות בפועל ממש, תתחזק האמונה וקבלת עול מלכותו בקרב לב האדם. וכבר היכו הקדמונים על קדקד המחקרים האומרים כי 'רחמנא ליבא בעי' ואין מן הצורך לקיום המצוות בפועל, כי די לך העיון והמחשבה. והוכיחו במישור מכמה פסוקים בתורה שהקיריתם בנוי על אדני תהו. וכן הוא האמת שהאדם צריך ליתן חיות בעשיות פעולות גדולות לקיום האמונה, כאשר המליצו בדברי המדרש (דברים רבה כי תבוא ז' י"א) שפירש על הקרא **שמלתך לא בלתה מעליך**, שרק אותם הבגדים שהיו עליהם לא בלו, אבל אותן שסגרו בתיבה כבר בלו.

והכוונה כי השמלה היא כינוי לקיום המצוות, שזה הוא הלבוש של האדם, כמו שפירש בנזעם אלימלך [משפטים ד"ה אם חבול תחבול] הפסוק (שמות כ"ב כ"ו) **הוא [היא] שמלתו לעורו במה ישכב**. שהתורה והמצוה הוא המגין לעור האדם כאשר ישכב בקברו, וישנם בני אדם ש'סוגרין' השמלה בתוך התיבה – בחדרי הלב ובפנימיותם ואינם נותנים אות חיות מבחוץ. מצד אחד הוא מעלה יען שמה שסגור מכפנים אין בו נפתל ועיקש ואין בו פינה ומחשבה זרה.

אבל מצד אחר יש לו 'חסרון כים' כי אין קיום לדרך העבודה הזאת, כי אותן הסוגרים השמלות בהתיבות, אותן בלו וכבר בלו, ורק אותן שהיו עליהן מבחוץ ועשו מצוות ומעשים טובים בפועל נגד בני אדם הם שנשארו חיים וקיימים, ועל כן אמרה תורה הקדושה (ויקרא י"ח ה') **ושמרתם את חקותי ואת משפטי אשר יעשה אותם האדם וחי בהם אני ה'** – שעי' המצוות ומעשים טובים שיעשה בפועל, יתן חיות ותוקף ואת להאמונה הנכלל בתיבת 'אני ה'.

וזהו הרמז שכאשר אלישע החיה את הנער המת, שם פיו על פיו וידיו על ידיו (מלכים ב' ד' ל"ד) שרק ע"י שמחיה את הפה לדבר דברי תורה ומצוה, וע"י שמחיה את הידים לעשות פעולות גדולות בחיידים, יוכל לחיות חיי נצחי, אבל בלא פה וידים, כבר הנער מת ואין בו חיות. עכ"ל הרב מרדכי בריסק זצ"ל הי"ד.

תקנת ברכת הטוב והמטיב ללמדנו לברך לה' בכל עת

וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ עַל־הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ (דברים ח' י')

אמר רב נחמן משה תקן לישראל ברכת הזן בשעה שירד להם מן, יהושע תקן להם ברכת הארץ כיוון שנכנסו לארץ, דוד ושלמה תקנו בונה ירושלים... **הטוב והמטיב** ביבנה תקנוה כנגד הרוגי ביתר. דאמר רב מתנה אותו היום שנתנו הרוגי ביתר לקבורה תקנו ביבנה 'הטוב והמטיב' הטוב שלא הסריחו, והמטיב שנתנו לקבורה (ברכות מ"ח ע"ב)

בספר יד המעין מסביר הרב **יששכר דב פינקלשטיין**⁵ זצ"ל ענינה של ברכת הטוב והמטיב שצורפה לברכת המזון, וכך כתב בפרשתנו:

המשיכו את שושלת קודש הזהב ע"י נכדיו וניניו. (התולדות נכתבו עפ"י הקדמת המלבי"ם, וכמו"כ עפ"י מאמר 'בקדושה של מעלה' **לרב פינחס אליהו אייזנטל שליט"א** התפרסם בתוספת ל'המודיע' ערב שבועות תשס"ג.)

⁴ על הכתוב (דברים כ"ט ד') **וְאָכַלְתָּ אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ לֵאמֹר לָאֲבֹלֵי שְׁלֹמֹתֶיכֶם מֵעַלְיֶיכֶם...**

⁵ הרב **יששכר דב פינקלשטיין** (תרמ"ז פולין - י"ז בתשרי חוה"מ סוכות תשל"ח אנגליה) נולד בבית לחסידי ראדזין. בצעירותו למד בבבתי מדרש שבעירו ראדום. בהגיעו לגיל עשרים וארבע הקים ביתו עם מרת שרה שיינדל לבית שניידר מחלם. בהיותו בן עשרים ושמונה נטל על שכמו משא הרבנות בעיר נובוויבוקוב ברוסיה, לאחר מכן חזר לחלם ובפרק זמן של כעשרים וחמש שנה היה מראשי ישיבת עץ חיים וממנהיגי הקהילה. אותה תקופה התקרב לרב **מאיר שפירא מלובלין** מייסד הישיבה ומחולל הדף היומי. עם עליית הנאצים לשלטון חש בסכנת החורבן המאיימת והמליץ להגר לארצות אחרות, אך קריאותיו לא נשמעו בד"כ (כידוע בדברי הימים) **אחיינו של האדמו"ר בעל התכלת רבי גרשון העניך, רבי ירוחם ליינר** היגר לאנגליה בעקבות המלצתו, ואח"כ עזר לרב **פינקלשטיין** לחלץ עצמו מהצבת שהלכה והתהדקה ע"י הצורך מגרמניה, ובשלב אחרון העביר את כל משפחתו אשתו וששת ילדיו לעיר גייטסהאד באנגליה. שם מסר שיעורים בקביעות וכן נתמנה למשגיח כשרות במפעל המצות המרכזי.

בהמשך שנות חייו פתח בית מדרש בלונדון בתוך ביתו והציב מצבה לעדת קודש ממנה בא וקרא שמה '**כתר תורה דראדזין**'. רבים נמשכו למקום זה לתפלות ולשמיעת דרשותיו היחודיות. כמו"כ נתברך בכשרון כתיבה ועסק בהעלאתם על הכתב של חדושי על הש"ס, בהלכה ובדרשות ואגדות חז"ל. דברי תורתו יונקים ממעין החסידות אליו השתייך ובמיוחד מתורתו של מייסדה רבי **מרדכי יוסף מאזביצא** שהיה תלמידו של ה'שרף' **רבי מנחם מנדל מקוצק**.

כתביו היחודיים של הרב **פינקלשטיין** המתונו כחמישים שנה, עד שנערך ספר זה של דרשותיו על התורה **יד המעין** ע"י נכדיו ויצאו לאור בתשפ"א בפתח תקוה, ע"י רבי **מנחם ווגל** הי"ו לאוי"ט בהוצאה פרטית. (0507234983)

ואף אם יהא חכם ופילוסוף כאריסטו, לא תעמוד לו חכמתו בעת יתקפהו יצרו. וזה שאמר אברהם לאבימלך (בראשית כ' י"א) **רַק אֵינִי רֹאשׁ אֱלִילִים בְּמָקוֹם הַזֶּה וְהַרְגֵנִי עַל־דְּבַר אִשְׁתִּי**, והכוונה 'רק' שזולת יראת ה' לא היו חסרים שום מעלה בחכמה ומדת דרך ארץ, וכל זה לא יועיל אם אין בהן יראת ה'. עכ"ל הרב אלחנן וסרמן זצ"ל הי"ד.

צורת קיומה המעשית של יראת שמים

בספר **שיח ישראל לרב ישראל אליעזר קנריק**⁹ זצ"ל במאמרי אלו (מאמר **מעלת היראה – מצוה מעשית**) כתב וזלח"ק: ...רבינו יונה [שערי תשובה ג' י"ז] כתב וזלח"ק:

ודע כי המעלות העליונות נמסרו במצוות עשה וכו'. ומעלות היראה שנאמר את ה' אלקיך תירא [עכ"ל רבינו יונה]. והנה יראה היא ודאי מעלה גדולה בנפש האדם, וכשאדם זוכה לדרגה של יראה הוא במדרגה אחרת משאר בני אדם, ונעשה איש רוחני. איש שהוא בעל הרגש לעניני יראה עד שזכה לתואר 'ירא שמים' הוא איש מורם מעם, וזוהי עבודה גדולה הנצרכת לכל ימי חייו...אמנם ביארנו שרבינו יונה מחדש לנו בזה, שעיקר הנקודה של מעלת היראה היא 'מצות העשה' שבה. שצריך לעסוק בה כמו מצוה מעשית, שיהיה עסקנו ב'את ה' אלקיך תירא' כמו שיש לנו עסק של תורה, ועסק של שאר מצוות וכגון תפלין מזוזה וכדו' במעשה גמור. וכלומר שאפילו מצוה שהיא בעצם מעלה באדם מכל מקום עיקר הנקודה היא המעשה של המצוה מצוות מעשיות, אמנם יש לבאר מה שייך ביראה מצוה מעשית איזה מעשה שייך בה.

[דמוי היצה"ר לאבן תכונתה אטימות]

⁹ בראשית דברי אכתוב כי למעשה לא הכרתי כלל את הספר, גם שמעו של מחברו לא נודע לי עליו דבר בלתי אותו יום שגלגלה ההשגחה והספר הגיע לידי, וממש התפלאתי והתפעלתי על גדלות המחבר שכלל לא ידעתי ממנו, והוא נתגלגל אצל גדולי עולם מהדור לפני השואה, ובראשם החפץ חיים זיע"א, רבי אלחנן וסרמן, רבי ברוך בער ליבוביץ, רב אהרן קוטלר זכר צדיקים לברכה. לכן חשבתי להביא בהרחבה מתולדותיו שנכתבו בתחילת הספר. (ומגלגלני זכות עיי' זכאי, שהספר הגיע אלי בזכות ידידי היקר והטוב הרב צבי פישר שליט"א, ואכמ"ל). הספר נדפס בהוצאה פרטית, כנראה בארה"ב.

הרב **ישראל קנריק** זצ"ל (תרע"ח – א' במרחשון תש"ן) נולד בגרמניה, אביו היה חסיד דזייקוב (הוא ואמו נעקדו על קידוש ה' בשואה) בצעירותו שלחוהו הוריו למקום תורה מחוץ לגרמניה, לישיבתו של מנהיג הדור **החפץ חיים** בראדין. החפץ חיים קיבל בחמימות ובתרגשות את הנער הצעיר מגרמניה (שבתפיסתה היהודית תורנית היתה שונה לחלוטין מהישיבות באירופה) העריך מאוד את הנער שעזב את תפנוקיה המודרניים של מקום ממנו הגיע, ובמיוחד מביתו שהיה בית עשירים, למקום העוני והדלות של ראדין. הוא התגורר בדירה שכורה, ובאחת השנים שהרב **אלחנן וסרמן** זצ"ל הי"ד הגיע כדרכו לחודש אלול ולימים הנוראים לשהות במחיצת רבו החפץ חיים, והאכסניה הרגילה שהיה מתאכסן בה היתה תפוסה, גר בדירתו של הבחור **ישראל קנריק**, אח"כ נקשר עמו. לאחר שלש שנים הלך ללמוד בישיבה בקמניץ, בה למד כארבע שנים במחיצתו של רבי **ברוך בער** זצ"ל.

[תקופת השואה והגעתו לארה"ב]

בשנת תרנ"צ חזר לבקר את הוריו בגרמניה, המצב כבר היה קשה מאוד (חמש שנים לאחר עליית הצורך האשמדאי הנאצי ימשי"ו לשלטון) לישיבתו בליטא לא יכל כבר לחזור לכן נסע לישיבת מיר, שכעבור כשנתיים ברח עם תלמידיה ליפן. (בדרך הבריחה עברו ליד השגרירות האמריקאית ברוסיה, נכנסו לברר האם יש להם איזהו דבר דואר, ואכן המתנינו לו ולאחיו שהיה אתו אשורות כניסה לארה"ב, בהמשך מסעם השתמשו בהם לאחר שהגיעו ליפן. לא ניתן כעת לפרט כאן את פרטי ניסי הנסיים של השגתם את הוויזות שבעזרתן שלח ה' יתברך ישועתם, ובעצומה של מלחמת העולם נסע עם אחיו לארה"ב, בתש"א). בהגיעו לשם נכנס ללמוד בישיבת תורה ודעת, ולמד אצל הרב **שלמה היימן** זצ"ל. באותה תקופה נסע ללמוד אצל הרב **אהרן קוטלר** זצ"ל, וכשהוא פתח את ישיבתו בליקווד הצטרף אליו. בתקופה ההיא הסתכלו על אברכים תלמידים במשך כל היום לאחר נשואיהם, כמשוגעים, והם נזקקו לתקיפות דקדושה גדולה לא להתפעל מהרוח המצויה הצוננת ששררה. כשבע שנים למד אצל הרב אהרן קוטלר והוסמך לרבנות ולדיינות על ידו. באותה תקופה למד חברותא עם הרב **שמחה זיסל ליוואוויץ** זצ"ל (בנו של רבי ירוחם ממיר) והם למדו שיחות של רבי ירוחם שהיו עדיין בכתב יד, ולאחר מכן הודפסו בספר **דעת חכמה ומוסר**.

[הקמתו את הישיבה בניו ראשעל]

כל ימיו ביקש לפתוח ישיבה, וכשרצו לדעת, מה טעם שרצה לבנות ישיבה עם כל הקשיים הכרוכים בהקמתה והחזקתה, השיב שהוא ראה עצמו כאוד מוצל מאש, ולא ניצל בזכות עצמו אלא כדי שיהיה עליו 'חוב' למסור לדור החדש באמריקה את מה שקיבל מרביתו ומהישיבות הקדושות, את מסורת דור העבר שעלה באש, מסורה בשלימותה בלי שינויים, הן ביגיעת התורה הן במוסר והן בעבודת התפילה.

עוד אמר שרצה ללמד את הדור הצעיר לנצל ולפתח את כח המחשבה, וליצור רגשות אל האחרים ולישא בעול. [באידיש: רצה ללמד לדור הצעיר שני דברים, דבר ראשון - **צו טראכטען** (לפתח כח המחשבה) ושנית **צו טראכטען וועגען א צווייטער מענטש**] (וליצור רגשות אל האחרים ולישא בעול) הישיבה עברה כמה יגלגולים עד שנקבע מקומה בניו ראשעל (מרחשון תשכ"ג) הישיבה נקרא **אור המאיר** ע"ש חמוי הגאון הרב **מאיר כהנוב** זצ"ל.

עבודתו החנוכית-רוחנית היתה מיוחדת מאוד, דבר שבא לידי ביטוי ביחודיות השיחות בספר שנכתב מתוך עמקות ומחשבה מקורית פוריה ומפרה מאוד, אך מושתת על מעיינות הקודש של המסורה מדורי דורות. לאחר מלחמת ששת הימים (תשכ"ז) עשה נסיון להעביר את כל הישיבה לארץ ישראל, אך משלא הצליח למרות נסיונותיו הרבים ילא התעצב ולא נפל ברוחו על עמלו שהיה לכאורה לריק, מפני שכונתו היתה כבוד שמים והצלחת תלמידים בתורה, וכשם שיקבל שכר על הדרישה כן יקבל שכר על הפרישה. כתב ספר **חבלי משיח** העוסק בעבודה הרוחנית של האדם להביא לתקופה זו. הספר יצא לראשונה בתשל"א ובשלישית בתשע"ב. במהדורה זו האחרונה נדפס מכתב המלצה שקיבל מהרב **חיים שמואלביץ** זצ"ל שהכירו עוד במיר לפני השואה, אך לא הדפיסו מחמת ענותנותו (הספר נמצא במאגרי הספרים הממוחשבים). אחיו הרב **אברהם קנריק** (שליט"א) הינו ראש ישיבת חפץ חיים בירושלים.

והנה ראשית כל יש להכיר היטב את היסוד של היצר הרע, דאמרו חז"ל (סוכה נ"ב ע"א) שאחד מהשמות של היצר הרע הוא אבן. והנה הפירוש של אבן הוא שהוא דבר אטום ודומם למה שסביבו. והנמשל לכה היצר הוא שיש כח באדם אשר אפילו דברים פשוטים בתכלית הפשטות שכל אחד יכול להבין מעצמו, ולא עוד, אלא שגם הוא יכול לדבר על דברים אלו יומם ולילה ולומר פירושים וביאורים על זה באריכות, ואעפ"כ האדם עצמו המדבר כאילו אינו שומע כלום, ואין הידיעה שלו עושה שום השפעה או רושם עליו. ולמה, משום שיש כח באדם כח פנימי, אשר אינו מניחו לשמוע... וזהו הפירוש שיצר הרע הוא כח האבן, כמו שהאבן איננה שומעת ואיננה מרגישה כלום, כן כחו של יצר הרע באדם שכאילו אינו שומע ואינו מבין כלום...

[השמיעה היא אמצעי ריסוק האבן, והיא המעשה מצוה]

ולכן 'וישמע יתרו' זה בעצמו הוא כבר גדלות, שהשמיעה תשפיע על האדם. שלשם כך צריך לשבור אבן זאת שאינה מניחתו לשמוע, וזהו ה'מעשה מצוה' של יראה. כשמכיר כח יצר זה האורב לו בפנימיותו, ועובר על עצמו להיות שומע, לשבור האבן שבקרבו ושיהא לו לב רגש, זהו מעשה של 'את ה' אלקיך תירא' וכן הוא ה'עשה' המצוה המעשית של היראה, להכיר שמצב לבו הוא אבן. ובכלל עבודה זו של 'את ה' אלקיך תירא' הוא ג"כ לעסוק במעשים שמביאים יראת שמים ישר אל לבו, וזה מה שאמר רבינו יונה שהמעלות הגדולות נמסרו במצות עשה, היינו שהוא עוסק בה לקיים את ה' אלקיך תירא...

[מעשה המצוה ע"י כח המחשבה]

אמנם צריך לדעת מה הם אותם כלים רוחניים, וננקוט דוגמא, הרמ"א בריש שו"ע פתח דבריו: שויתי ה' לנגדי תמיד, הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים. ובמשנה ברורה שם הביא מהאר"י ז"ל שכתב שצריך לצייר נגד עיניו שם הוי"ה יתברך עם הנקודות של 'יראה' וזהו סגולה נפלאה ליראת שמים [ע"כ עפ"י המשנה ברורה]. וצריך להבין מהו ההסבר בזה. ולפי דברינו הוא מוסבר מאוד, דהנה נמצאים בתוך האדם כלים ומכשירים רוחניים שיש בהם כח נפלא עד מאוד וזהו כח המחשבה, כח המחשבה הוא הוא הכח הרוחני אשר בתוך האדם. אנו מזלזלים בכח זה כי איננו משיגים כלל את גודל הכח שלו. אנו מחשיבים לעצמנו יותר את מה שאנו עושים בידים או אפילו את מה שאנחנו מדברים בפה, אבל מחשבה נראית לנו כלום, וכדבר שאין בו ממש. אבל זו טעות גדולה ומרה, מפני שהכח היותר גדול וחזק שיש באדם הוא דוקא כח המחשבה, משום שכל מה שיותר קרוב לרוחני כך יותר גדול הכח שבו.

וזהו עומק הענין של מצות היראה, את ה' אלקיך תירא, והעבודה לזכות לאותה מעלה היא עבודת המחשבה, שהיא עבודה עם הכלים הרוחניים שיש בקרבנו, וזהו העסק והעשיה של מצות היראה. והאר"י הקדוש מגלה לנו שכדי להביא את היראת שמים אל תוך הכלים הפנימיים של האדם לתוך מקום שיש בו אל זר, הוא אם יצייר ויחשוב אותיות שם הוי"ה במחשבתו עם נקודות 'יראה', שזה כח גדול, שהרי הוא מביא את הקב"ה לתוך תוכו ובזה מבטל את האל זר, שהמחשבה יש בה כח גדול זה, לבטל את האל זר. וזהו מצות עשה גמורה כמו כל מצות עשה, להביא יראת שמים לתוך לבו, והדרך לזה היא רק ע"י כח המחשבה, שע"י מחשבתו הוא מביא הקב"ה לתוכו, וזה כח נפלא מאוד שאין לשער השפעתו. וזהו מצוה מעשית של מחשבה בכורא עולם, זה מביא יראת שמים, ובזה מקיים מצות 'את ה' אלקיך תירא'... עכ"ל הרב ישראל אליעזר קנריק זצ"ל.

למטר השמים תשתה מים – בארץ ישראל ההנהגה הניסית תמידית

כִּי הָאָרֶץ אֲשֶׁר אֵתָּה כְּאִשְׁמֹחַ לְרִשְׁתָּהּ לֹא כְּאָרֶץ מִצְרַיִם הִוא אֲשֶׁר יֵצְאתָ מִשָּׁם אֲשֶׁר תִּזְרַע אֶת־זֶרְעֶךָ וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלְךָ כִּגְן הָיֶרֶק. וְהָאָרֶץ אֲשֶׁר אַתָּם עֹבְרִים שְׂמֹחַ לְרִשְׁתָּהּ אֶרֶץ הָרִים וּבְקָעָתָהּ לְמִטְרַת הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתֶּה מִמֶּנּוּ. אֶרֶץ אֲשֶׁר־הָ אֱלֹקֶיהָ הִרְשָׁה אֶתָּה תְּמִיד עֵינֶי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּהַ מְרִשִּׁית הַשָּׂדֶה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה. (דברים י"א י"ב)

בספר פנינים יקרים (ח"ב דרוש י"ז) כותב הרב שמעון בצלאל ניימאן¹⁰ זצ"ל הי"ד וזלה"ק:

¹⁰ רבי שמעון בצלאל ב"ר מאיר צבי ניימן (תר"ך לערך – ו' אדר תש"ב) היה תלמיד חכם ומחבר פורה. חי ופעל בטרנוב שבגליציה, נספה בשואה. מחבר ספרי 'משיב נפש' על מסכתות פסחים וביצה. ו'ילקוט שמעוני' על הגדה של פסח במתכונת 'מדרש שמואל' על

...כשישראל עושיין רצונו של מקום הקב"ה מביט עליהם בשתי עינים. וכשאין עושיין רצונו של מקום, מביט עליהם בעין אחת. והיינו כשעושיין רצונו של מקום יש לו שתי הנהגות, הנהגת הנם, עם הנהגת הטבע. וכשאין עושיין רצונו של מקום, הנהגתם רק בעין אחת, הנהגת הטבע. והנה המפרשים (האלשיך הקדוש בפרשתנו על הפסוק (ז' י"ג) ואהבך וברכך ד"ה עוד יתכן¹¹) כתבו במאמר חז"ל (מועד קטן כ"ח ע"א) בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא, אלא במזל תליא. דזה דוקא בחוץ לארץ, אבל בארץ ישראל השגחתו יתברך חופף עליהם, ואינם תחת המזל והטבע, וכך כתוב ביערות דבש (ח"ב תחילת דרוש י"ד, ויסודו בדברי הרמב"ן ויקרא אחרי י"ח כ"ה)...והנה באמת גם בחוץ לארץ לפעמים נתעורר הנהגה הניסית, וכמו שכתבו הקדמונים דבעת שנעשו לאבותינו ניסים בזמנים מיוחדים כגון פסח ובשלשה רגלים נתעורר אז גם ג"כ בחוץ לארץ הנהגה הניסית. ופירשו בזה מאמר חז"ל (מגילה פרק ב' משנה ג') הקורא את המגילה למפרע, לא יצא ידי חובתו. רצו לומר כשאומר שהנם היה רק אז, למפרע, ולא להבא, אינו יוצא ידי חובתו. דבאמת יום שנעשה בו נם, הנם הוא לדורות, בעת שהגיע אותו יום, וכמו שנאמר (אסתר ט' כ"ח) והימים האלה נזכרים ונעשים בכל דור ודור, עיין שם ובמאמר ושמע (תחילת רמזי פורים).

ונודע דשם 'אלקים' הוא הנהגת הטבע, ושם הוי"ה הוא משדד הטבע, והוא הנהגת הניסי. וזהו שאמר הכתוב **לֹא כְאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא אֲשֶׁר יֵצְאתֶם מִשָּׁם... וְהִשְׁקִיתָ בְּרִגְלֶךָ ...** דהיה הכל תחת הטבע. [בפירוש דברי חז"ל (בבא מציעא פ"ו ע"ב)] בערביים חשדתנו שהם משתחווים לאבק רגליהם. דרגל הוא הסיבה והטבע. רק למַטֵּר הַשָּׁמַיִם תִּשְׁתַּחֲוִימֶם, דהכל בזכותא תליא. ואמר אֶרֶץ אֲשֶׁרֶיךָ אֱלֹקֶיךָ דָּרַשׁ אֶתְּהָ תִמְיֵד עֵינֶיךָ ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ, עיני דייקא, לא בחוץ לארץ דרך לעתים מיוחדים יודמן בה הנהגה הניסית. אבל ארץ ישראל ה' יתברך מוֹשִׁיחַ בָּהּ תִּמְיֵד בְּשָׁנֵי עֵינֶיךָ, הנהגה הטבע והניסית, שעל זה מורה שני השמות, ה' אֱלֹקֶיךָ, מראשית שנה עד אחרית שנה, הנהגתה לעולם גם בהנהגה הניסית...עכ"ל הרב שמעון בצלאל זצ"ל הי"ד.

להפטרה

משל הנלמד ממלאכת החייטות לאהבת הקב"ה את ישראל

הֵן עַל־כֵּפֶיֶם חֲקָתֶיךָ חֻמֹּתֶיךָ נִגְדִי תִמְיֵד (ישעיהו מ"ט ט"ז)

בספר העוסק בביאור ההפטרות עין צופים לרב עזריאל זעליג נח קושלבסקי¹² זצ"ל הי"ד כתב על פסוק זה: כמו שמצינו באוהבים נאמנים אשר תהיה אצלם תמונתם לאיש מרעהו, שכן ברעי איוב מצינו (עפ"י בבא

אבות, כפי שכתב בשער ספרו. התפרנס כמו"ל ומוכר ספרים (הוא רכש את בית מסחר הספרים של אהרן פויסט בקראקא והיה הסוכן של דפוס וילנא בגליציה). ההדיר ספרים רבים שעברו שנים ארוכות מהדפסתם וכן ליקוטים 'פנינים יקרים' ו'פנינים יקרים החדש' שהיו לרבי מכר וזכו להדפסות חוזרות ונשנות.

נודע כתלמיד חכם מופלג, היה ידידו של רבי יוסף ענגיל ותשובות אליו מצויות בספרי חכמי דורו.

אביו רבי מאיר צבי (נפטר בירושלים, ד' טבת תרע"א) היה בנו של רבי ישראל ראב"ד קראקא.

אחת מבנותיו, צינה, נישאה לחניניה ליפא בנו של ר' צבי הירש גלזר ראב"ד פשמישל. היא ובעלה כמו רוב ילדיו חתנו וכלותיו של רבי שמעון בצלאל נספו בשואה. רק בתו דבורה יוכבד ניצלה, בעלה ר' חיים יחיאל איידר הדפיס מהדורות צילום של חלק מכתבי חמיו. הספר פנינים יקרים נדפס בכמה מהדורות לפני השואה, בהן כינס אבני-נשמה טובות ומרגליות מספרים קדמונים, לימים הדפיס ספר נוסף פנינים יקרים החדש, דומה בסגנונו. מסיבות שונות מדפיסי הספרים במשך השנים עירבו את שני הספרים. המאמר הנ"ל הועתק ממהדורה חדשה ומשובחת שנעשתה בה עבודה רבה ע"י הרב צבי ברייער שוויץ (הספר נדפס בישראל תשפ"א) במהדורה זו טרח המהדיר לעטר את הספר במראי מקומות מדויקים ורבים לאורך הספר, כמו"כ המאמר הנ"ל הוא מחלק דרשות שנמצא רק בחלק קטן מההדפסות הקודמות.

¹¹ מפאת גדלות המחבר וחשיבות דבריו אביאם בלשונו הקדושה, וכך כתב האלשיך הקדוש: עוד יתכן כיוון לומר, כי יאושר בארץ בשלשה מיני טובות גדולות אשר המה כוללי טובות העולם הזה והם בני חיי ומזוני. ועל החיים אמר, וברכך שהוא את עצמך וגופך הוא החיים והשלום. ועל בני אמר, והרבך וברך פרי בטןך. ועל מזוני אמר ופרי אדמתך כו'. ואל תתמה איך אתן אלו דלאו בזכותא תליא מילתא (מועד קטן כ"ח א). לזה אמר על האדמה כו' כי בה אין מזל, ומה גם לישראל כמאמרו יתברך לאברהם באומרו שהמזל מעכבו מלהוליד שילך ארצה כנען שאין מזל שולט שם (שבת קנ"ו א).

¹² הרב עזריאל קושלבסקי זצ"ל הי"ד, נולד בשנת תרכ"ז בפולין. התייתם מאביו בגיל צעיר וגדל ולמד בבית סבו, הרב אריה לייב זצ"ל. לאחר שלמד וספג תורה בלומז'ה ובשצ'וצין, נשא לאשה את שרה גילדה מחשובי בעיירתו. אשתו הצדקת אפשרה לו להשתלם ב'כולל קובנא' מספר שנים, שם הוסמך להוראה ע"י הרב צבי רבינוביץ זצ"ל בנו של רבי יצחק אלחנן אב"ד קובנא. לאחר ששב לעיירת מגוריו נתמנה לדיין ומו"צ, ואח"כ נמנה לרב ולאב"ד. במשך כארבעים שנה שימש כרועה לצאן מרעיתו, עד שנספה בשואה

בתרא ט"ז ע"ב) שהיה צורת כל אחד חקוקה להם, כמו"כ חקק הקב"ה תמונת ישראל אצלו בכיכול, כדאיתא (ברכות ל"ב ע"ב) שנים עשר מזלות ברא הקב"ה ברקיע כנגד י"ב שבמים. גם צורתו של יעקב חקוקה בכסא הכבוד (חולין צ"א ע"ב). עוד יש לפרש ביאור בזה, כאשר במקרא שלמעלה דיבר מזה שכנסת ישראל אמרה לפני הקב"ה שמוא יזכור לה מעשה העגל, ובאת התשובה 'גם אלה תשכחנה' רצה לומר כי ישכח מעשה העגל, יבאר ויפרש במקרא הזה הטעם על זה, מפני מה לא יזכור מעשה העגל.

למשל אם אצל חייט אומן נזדמן שעשה חסרון בהסחורה אשר הביא אצלו אחד מבעלי הבתים לעשות מהסחורה בגד, אז אם האומן חכם יתנוך את הסחורה במידת הבגד, ויתקן שהחסרון והנקב שעשה בסחורה יהיה במקום שאין רואה, כמו תחת הזרוע ויהיה היזק שאינו ניכר. ואם האומן עוד יותר חכם אזי יעשה במקום הקרע כפתור או כמין בתי כים כמנהג אנשים החשובים, ומחלקול נעשה תקון. [הנמשל] ובאופן זה יאמר הקב"ה קלקלתם היא תקנתכם, וכמאמר חז"ל (ע"ז ד' ע"ב) לא היו ישראל ראויין לאותו מעשה כי אם להורות תשובה לרבים, ואם כן מקלקול של מעשה העגל נעשה תקון. וזהו הביאור הן על כפים חקוקים, עפ"י מאמר חז"ל (פסחים ק"ט ע"א) וידי אדם מתחת כנפיהם (יחזקאל א' ח') זה ידו של הקב"ה שפרוסה תחת כנפי החיות כדי לקבל בעלי תשובה, והחסרון נחקק על כפים להורות תשובה לרבים וקבל אותם. עכ"ל הרב עזריאל זעליג נח קושלבסקי זצ"ל הי"ד.

נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב יע"א 0526514000 Ybarkai6@gmail.com

על קידוש ה' עם קהלתו בטרבלינקה בכ"ט בטבת תש"ג. ספר נוסף של המחבר **לבוש עדנים** על מסכת ע"ז, שהיה מוכן בדפוס, פירוש לתהלים וכתבי יד נוספים, עלו על המוקד.

הספר יצא לראשונה בוילנא תרפ"ג, ובמהדורה שניה בתשכ"ד (ממנה נערכו הדברים) ע"י בנו הרב **יקותיאל עזריאלי (קושלבסקי)**, שהיה רב בזכרון **יעקב** במשך ששים שנה. הרב עלה ארצה עם קבוצה מיישיבת סלבודקה ליסוד הישיבה בחברון (תרפ"ה), ובעת הפגרום הנורא בשבת בשנת תרפ"ט, נצלו חייו בנס. נפטר בי"ג בטבת תשנ"ג.

עותק של הספר ממהדורת תשכ"ד, הגיע לידי בחסד ה' יתברך. בתשפ"ב יצאה מהדורה חדשה ע"י נכדי המחבר, וממנה נערך מאמר זה עם מראי המקומות. בנוסף לעריכה חדשה והוספת פסוקי ההפטרה, נמצא חלק שנחשב כאבוד הודפס פעם יחידה בבילגוריה תרפ"ה **ממעונות אריות** הספדים על גדולי ישראל ביניהם ר' **חיים מבריסק**, רבי **דוד פרידמן מקראלין**, וכן הרוגים ע"י רשעי אומות העולם בתקופה שלאחר מלחמת העולם הראשונה.